

**ТҰЛҒАҒА-БАҒДАРЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУ ТӘСІЛДЕРІ АРҚЫЛЫ
ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУ ҮЛГІСІ
(АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ
ҮРДІСТЕРІ МЫСАЛЫНДА)**

*Хорғасбай Е.Т.¹, Карбаева Ш.Ш.².

^{*1}докторант Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: enlik1@mail.ru

²п.ғ.к., университет профессоры м.а., Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: karbaevash@mail.ru

Аңдатпа. Оқыту немесе оқу іс-әрекетіндегі мұғалімнің қызметі оқу үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Өйткені білім алушылардың оқу жетістіктерінен көрініс табатын білім беру нәтижелері оқыту сапасына тікелей байланысты. Ал оқыту сапасы мұғалімнің оқу және кәсіби іс-әрекетінде қалыптасып дамитын шығармашылық потенциалының нәтижесі.

Қазіргі қоғам білім беру жүйесінен білім алушылардың әртүрлі пәндерден алған білім жиынтығын игеруін және оны белгілі жағдаяттарда қолдана алуын талап етпейді. Қоғам жылдам өзгеріске даяр, белгісіз жағдаятта күрделі мәселелерді шеше алатындай өзін-өзі дамуға, өзбетінше білім алуға және кәсіби өзіндік анықталуға мақсатты түрде бағытталған тұлғаны қажет етуде.

Осындай қоғамдық сұранысқа жауап беру үшін оқытушы өзінің кәсіби іс-әрекетін оқытудың түрлі инновациялық әдіс-тәсілдері арқылы жақсарту керек екендігін жақсы түсінеді. Педагогика ғылымы үнемі оқытудың тиімді әрі жүйелі әдістерін іздестіру бағытында дамуда, негізгі міндеті – оқыту сапасын көтеруге әсер ететін әдіс-тәсілдерді анықтау. Жалпы педагогикада берілгендей география пәнін оқыту әдістемесінде де оқытудың әдістері білім берудің мақсатына жетуге бағытталған оқытушы мен білім алушының белгілі бір тәртіпте жүзеге асырылатын іс-әрекет қарым-қатынастарының бірлігі мен үйлесімділік тәсілдері екендігі белгілі. Осыларды ескере отырып, оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолдануда оқу үдерісін жаңа көзқарас тұрғысынан қарастыру және тұлғаны қалыптастырудың психологиялық механизмін игеру сапалы нәтижеге жетуге мүмкіндік береді. Мақалада ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістерін оқыту үлгісін жасаудағы оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдау және оқу іс-әрекетінің алгоритмін дайындау мәселелері талқыланады.

Тірек сөздер: білім беруді модернизациялау, оқыту сапасы, тұлғаға-бағдарланған педагогикалық әдіс-тәсілдер, тұлғаны дамыту, оқу іс-әрекеті, оқу жетістіктері, білім беру нәтижелері, шығармашылық потенциал, жобалау технологиясы, тұлғаны қалыптастыру; ауыл шаруашылығы; экономикалық даму үрдістері; оқыту үлгісі.

Кіріспе

Географиялық білім беруді модернизациялауда тұлғаны дамытуға бағытталған шешуші міндеттерге ие тұлғаға-бағдарланған педагогикалық әдіс-тәсілдер басымдық танытып отыр.

Тұлғаға-бағдарланған білім беру – бұл педагогикалық қызметтегі методологиялық (әдіснамалық) бағдар, ол өзара байланысты түсініктер, идеялар мен тәсілдер арқылы өзіндік тануын, өзіндік қалыптасуын және

тұлғаның қабілеттерінің жүзеге асуын, оның қайталанбас даралығының дамуын қамтамасыз етеді және қолдайды. Сонымен қатар тұлғаға-бағдарланған білім беруде «білім алушы-оқытушы» бірлескен оқу іс-әрекетінде білім алушыға саналы әрі жауапкершілікті тұлға ретінде қарау және оның танымдық қабілеттерін дамыту болып табылады.

Тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілінде тандап алынған оқыту технологиялары білім алушы тұлғасын тану және қадірлеуді; қабілеттеріне қарай топтарға бөлуге; ынтымақтастықпен оқу іс-әрекеттерін жүзеге асыруға; оқыту үрдісінде білім алушының өзіндік «менін» іздеуге көмек көрсетуді қамтамасыз етеді. [1, 2]. Білім беруде жаңа технологияларды пайдалану оқыту үдерісін толық өзгертуге, білім берудің тұлғаға-бағдарланған моделін жүзеге асыруға септігін тигізеді. Оқытушы педагогикалық технологиялар арқылы білім алушының интеллектуалдық, шығармашылық деңгейін жоғарлатып, даралығын, тұлғалығын қалыптастырады.

Біз тұлғаға-бағдарланған педагогикалық әдіс-тәсілдерді анықтамас бұрын, алдымен, «Тұлғаға-бағдарланған білім беру?», «Тұлғаға-бағдарланған педагогика?», «Тұлғаға-бағдарланған оқыту?», «Тұлғаға-бағдарланған оқыту технологиясы?», «Тұлғаға-бағдарланған сабақ?» ұғымдарын талдап алдық (1-кесте).

Кесте 1

Тұлғаға-бағдарланған тәсіл

Тұлғаға-бағдарланған білім беру?
Әдіснамалық тұрғыда тұлғаға-бағдарланған білім беру жүйелі білім алу факторына негізделген және оқыту үдерісінде білім алушының жеке қасиеттері (білім алуға сұранысы, қызығушылығы, мақсаты, қабілеті, белсенділігі, т.б. тұлғалық-психологиялық ерекшеліктері) барынша ескеріледі.
Тұлғаға-бағдарланған педагогика?
Білім беру процесінің барлық кезеңдерінде білім алушы басты фигура екендігін мойындау, яғни, «білім алушыға орталықтандырылған» оқыту.
Тұлғаға-бағдарланған оқыту?
Білім алушыны пәнді зерделеуші және таным субъектісі ретінде оның жалпы дамуы мен өзіндік дамуын қамтамасыз ету және білім алушының даралық ерекшеліктерін айқындау.
Тұлғаға-бағдарланған оқыту технологиясы?
Оқу мәтіндерін, дидактикалық материалдарды, әдістемелік ұсыныстарды, оқу диалогтары типтерін, бақылау формаларын білім алушының білімді меңгеруінде оның тұлғалық дамуына қарай арнайы құрылымдау.
Тұлғаға-бағдарланған сабақ?
Тұлға ретінде білім алушылардың танымдық және жасампаздық қабілетін дамыту.

Бұдан тұлғаға-бағдарланған тәсілдің мәні «мұғалім-білім алушы» өзара байланысын тұлғалық модельге бағдарлау, сонымен қатар оқу үдерісін барынша білім алушының белсенділігіне қарай бағыттау қажеттігі екендігіне көзіміз жетті.

Қазіргі мектептердегі географияны оқыту әдістемесіне талдау жасайтын болсақ, дәстүрлі оқыту жүйесінің басымдылығы байқалады. Бұл дәстүрлі оқыту жүйесінің жеткіліксіз жағы мұғалімнің авторитарлық рөлінің басымдылығы, яғни, көбінесе білім алушы объект ретінде қалып қояды, білім алушының өз мүмкіндіктерін іске асыруы, өзін-өзі дамытуы, өздігінен ізденуі әліде жеткіліксіз деңгейде қалып отыр. Демек географиядан білім сапасын қамтамасыз ету «нені оқыту?», «қалай оқыту?», «алынған нәтиже» төңірегінде қалып қояды. Сондықтан болашақта географиядан білім сапасын қамтамасыз ету үшін мектепте географиялық білім беруді жетілдіру, оқыту мақсатына сәйкес күтілетін нәтижені жоспарлау, оқу үдерісін ұйымдастыру, білім алушының құзыреттілігі алдыңғы орынға шығу керек. Географиядан білім берудің мазмұндық және процессуалдық негізін анықтаудың бұл жолы білім алушыны оқу материалдарын дайын күйінде алуға емес, өз бетімен ізденуге, өзіне қажетті білімді іздестіруге керекті қасиеттермен қаруландырады.

Негізгі ережелер

ҚР Президентінің «Қазақстан – 2050» Стратегиясында мықты мемлекет, дамыған экономика және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру, Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына кіру туралы баяндалған болатын. Стратегияны жүзеге асырудың «Білім мен кәсіби машық – заманауи білім беру, кадрларды даярлау мен қайта даярлау» атты 4-бағытында білім беру әдістемелерін жаңғыртуға көп көңіл бөлінген. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлуіміз керек – деп айтқан болатын.

ҚР Білім және ғылымды дамытудың 2016-2019 жж. арналған бағдарламасында 21 ғасырдағы табысты адамның білімі мен іскерлігінің 16 түрін атап көрсетілген.

Бүгінгі таңда жүргізіліп жатқан жаңа ғылыми зерттеулер әлемдік озық тәжірибелер мен отандық білім жүйесіндегі ерекшеліктерді зерделеуге, тұғырнамалық идеяларды саралауға бағытталып отыр. Жаңа мазмұнға сай білім беруді ұйымдастырудың тұғырнамалық-нормативтік базаларын, демократияландыру негізіндерін анықтап, жалпы оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін пән деңгейінде және әрбір оқу материалдарын игеруге қатысты жіктеп көрсету – біздің қазіргі ізденістеріміздің міндеттерінің бірі. Осындай міндеттердің бірі тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдері арқылы географияны оқыту үлгісін жасау болып табылады.

Негізгі бөлім. Бүгінгі таңда жүргізіліп жатқан жаңа ғылыми зерттеулер әлемдік озық тәжірибелер мен отандық білім жүйесіндегі ерекшеліктерді зерделеуге, тұғырнамалық идеяларды саралауға бағытталып отыр. Жаңа мазмұнға сай білім беруді ұйымдастырудың тұғырнамалық-нормативтік базаларын, демократияландыру негізіндерін анықтап, жалпы оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін пән деңгейінде және әрбір оқу материалдарын игеруге қатысты жіктеп көрсету – біздің қазіргі ізденістеріміздің міндеттерінің бірі. Осындай

міндеттердің бірі тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдері арқылы географияны оқыту үлгісін жасау болып табылады.

Заманауи жалпы білім беретін мектепте білім алушының тұлғалық сапасын дамытуға бағытталған және білім алушылардың оқу іс-әрекетін жүйелейтін жоба жұмыстары басымдық танытып отыр.

Жалпы жоба ұғымын талдайтын болсақ, ол бұрын белгісіз, жаңадан қолданысқа енгізілетін немесе бұрыннан белгілі, бірақ жетілдіруді қажет ететін іс-әрекет тәсілі. Екінші жағынан жоба – қойылған мәселені шешудің ерекше тәсілі. Не себепті «ерекше» дейміз, өйткені кез келген мәселе жоба арқылы шешілуі мүмкін емес. Жоба жұмысын жүргізуде білім алушылар:

- басқа оқу пәндерінен алған тірек білімдерін кіріктіру және қолдану;
- өз бетінше ойлау және шешім қабылдау, тапқырлық таныту;
- зерттеу әдістерін меңгеру;
- өз қабілеттерін ашу және оларды әр түрлі оқу іс-әрекетінде жүзеге асыру және т.б. білік, дағдыларды меңгереді [3, 45-бет; 4].

Қазіргі мектепте жоба жұмыстары мен жобалап оқытудың әдіс-тәсілдері салыстырмалы түрде соңғы он-онбес жыл көлемінде оқыту практикасына енгізілді. Ол оқытудың тұлғаға-бағдарланған әдіс-тәсілдері аясында жүзеге асырылып, білім алушылардың бойында қоғамның, техносфераның және оның болашақ дамуына бағдар береді. Білім алушылар оқу-шығармашылық жобаларды жүзеге асыру барысында нақты зерттеу іс-әрекет әдістерін үйренеді [4, 8-бет].

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Ұсынылып отырған зерттеудің әдіснамасы адамның іс-әрекет субъектісі ретіндегі философиялық ізгілендіру және жалпы білім беретін мекемелерде жүйелі тәсіл тұрғысынан педагогикалық үрдісті ұйымдастыру идеяларына, тұлғаның дамуы туралы іліміне, ақыл-ой іс-әрекетін сатылап қалыптастыру теориясына, іс-әрекеттік теорияға, білім мазмұны теориясына, жалпы білім беретін мекемелерде жаратылыстану пәндерінен білім берудің мазмұны мен әдістемесіне қатысты теорияларға, оның ішінде «География» курсының оқытудың теориясы мен әдістемесіне, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасына, Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңына, еліміздің және алыс-жақын шетелдердің алдыңғы қатарлы педагог-ғалымдарының зерттеу мәселесіне қатысты іргелі еңбектеріне, білім беру бағдарламаларына, сонымен қатар жалпы жауапкершілік мәселелерінің философиясы мен әдіснамасына негізделген.

Географияны оқыту әдістемесі педагогикалық ғылымдар ішіндегі жеке дидактиканың бірі. Дидактика барлық оқу пәндерінің әдістемелеріндегі жалпы ғылыми негізді құрайды, сондықтан географияны оқыту әдістемесі дидактикаға негізделген заңдарға, заңдылытар мен ұстанымдарға сәйкес дамиды.

Нәтижелер және талқылау

Білім алушылардың оқу-шығармашылық жобаларды жүзеге асыруы білім беру сапасының прогрессивті өзгеруіне әкелетінін, білімге жаңа элементтер енгізетінін және оның бір күйден екінші күйге ауысуында мақсатты өзгерістерді қамтитындығын, білім беру әлеуметтік, мәдени және жеке анықталған білім беру қызметі ретінде қарастырылатындығын ғалымдардың осы мәселелер төңірегінде жазған еңбектеріне талдау жасау нәтижелері көрсетіп отыр. Осы зерттеулерге орай соңғы жылдары адамның шығармашылық тиімділігін арттыру үшін білім беру стратегиялары өзгеруде.

Жаңартылған білім беру мазмұны идеяларының бірі тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдерін оқу үдерісінде жүзеге асыру болып табылады. Тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдерін оқу үдерісінде жүзеге асыру мұғалімнің жобалап оқытуды қолдануын қарастырады. Оның мәні – білім алушыларды теориялық идеядан алған білімін практикада қолдана алуына дейінгі трансформациялық іс-әрекет процесіне қосу. Жобалап оқыту білім алушылардың өзбетінше жұмыс жасауына мүмкіндік бере келе, оқушылар жобалау-түрлендіру қызметінің алгоритмін меңгереді, ақпаратты өз бетінше іздеуге және талдауға, география және басқа пәндер бойынша бұрын алған білімдерін біріктіруге және қолдануға үйренеді, жаңа білім мен құзыретке ие болады. Нәтижесінде олардың шығармашылық және зияткерлік қабілеттері, тәуелсіздігі, жауапкершілігі дамиды, жоспарлау және шешім қабылдау қабілеттері қалыптасады. Білім алушылардың оқу жобалары олардың болашақ өзіндік өміріндегі жобалардың прототипі болуы керек. Оларды орындай отырып, студенттер нақты мәселелерді шешу, алға қойылған мақсатқа жету тәжірибесін алады. Жобалап оқытуды жүзеге асыруда мұғалімнің шеберлігі ерекше мәнге ие. Сондықтан болашақ мұғалімдерді оқыту процесінде олардың мектеп оқушыларымен жоба жұмыстарын орындау іс-әрекеттеріне дайындауға баса назар аудару қажет [5].

Біздің зерттеуіміздің мақсат-міндеттеріне орай ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістері мысалында география оқу пәні бойынша тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдері арқылы оқыту үлгісіне талдау жасалды.

Географияны экономикалық тұрғыдан зерттеу пәні халық пен шаруашылықты, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық аумақтық жүйелерді талдау мен болжау, қазіргі қоғамдағы экономикалық факторлардың өмір сүру сапасына әсерін анықтауға негіз болып отыр. Қазіргі кезде халық пен шаруашылықты, әлеуметтік-экономикалық аумақтық жүйелерді талдау мен болжау мәселелері елдің экономикалық дамуына тікелей әсер етуде. Ел экономикасында ауыл шаруашылығының ролі оның жалпы шаруашылықтағы даму деңгейі көрсетеді. Ауыл шаруашылығы – еліміздің агроөнеркәсіптік кешеннің маңызды буыны болып табылады, ол жалпы шаруашылықта елеулі орынға ие. Оның көрсеткіші ретінде онда еңбек ететін экономикалық белсенді халықтың үлесі мен ауыл шаруашылығынан түсетін ішкі өнімінің үлес салмағы алынады. Ауыл шаруашылығының дамуы ел қауіпсіздігі факторларының бірі бола отырып, оны басқа елдерге тәуелділіктен сақтайды. Ауыл шаруашылығының жаңа инфрақұрылымы оны өндірістік ұйымдастыру-

басқарудан (ауыл шаруашылығы техника мен мал шаруашылығы фермаларының жабдықтарын жөндеу және техникалық қызмет көрсету, материалдық техникалық жабдықтау, көліктік қызмет көрсету, ауылдағы агрохимиялық және малдәрігерлік қызмет, егін шаруашылығы жұмыстарын жүргізу барысында түрлі қозғалмалы механикаландырылған топтармен жұмыс жүргізу, агроқұрылымдарға өндірістік қызмет көрсету және т.б.) тұрады. Нарықтық экономика жағдайында ауыл шаруашылық өндірістік инфрақұрылымдық кәсіпорынның дамуының стратегиялық бағыттары а) нарыққа ену немесе қызметті толық жетілдіруді; ә) қызмет көрсету нарығын дамытуды; б) жаңа өнім түрлерін дайындауды қамтиды [6, 7].

Зерттеудің басты идеяларының бірі ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістерін оқыту үлгісін жасаудағы оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдау және оқу іс-әрекетінің алгоритмін дайындау мәселелеріне тоқталатын болсақ, экономикалық және әлеуметтік география сандық көрсеткіштерді талдаумен және әртүрлі экономикалық есептеулермен айналысады. Мәселен, оқулықтағы көптеген тапсырмалар білім алушылардан статистикалық кестелермен жұмыс жасауды, есептеулер жүргізуді, графиктер мен картодиаграммалар құруды талап етеді. Сондықтан бұл мәселелердің мектеп бағдарламаларына енуі, жас ұрпақты болашақтың тізгіні елдің экономикалық дамуында екендігіне бағыттау болып табылады. Осыған орай ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістерінің оқулық мазмұнында берілуі мен оны оқытудың үлгісін дайындау мәселелерін қарастырамыз.

Қазақстанда мектептерінде жаңа үлгідегі жаңартылған білім беру бағдарламасына зерттеудің мақсат-міндеттеріне сәйкес жасалған талдауға сүйенсек, Үлгілік оқу бағдарламасында (7-9 сыныптар) «Экономикалық география» бөлімінде Қазақстанның индустриалды-инновациялық даму бағыттары [8, 9], ал 10-11 сыныптарда «Геоэкономика» бөлімінде Қазақстан Республикасы үшін тиімді шаруашылықтың құрылымы, шаруашылық салаларының арақатынасы, шаруашылығының аумақтық құрылымы, экономикалық дамуындағы тиімді көрсеткіштерді анықтау қарастырылады [9].

«Ауыл шаруашылығы» және «экономикалық даму үрдістері» ұғымдарына тоқталсақ, ауыл шаруашылығы – халықты азық-түлік өнімдерімен, ал өңдеуші өнеркәсіпті қажетті ауыл шаруашылық шикізаттарымен қамтамасыз етуші Қазақстан шаруашылығының ең негізгі маңызды саласы болып табылады. Ауыл елдің экономикалық дамуындағы маңызды факторы ретінде халықтың қоғамдық-саяси тұрақтылығын шешуде үлкен рөл атқарады.

Елдің ауыл шаруашылығын әлеуметтік-экономикалық дамытуға мүмкіндік мол, осыған орай ауыл шаруашылығын нарық жағдайында әрбір жекелеген аймақтардың табиғи экономикалық өзгешеліктерін еске ала отырып ауыл шаруашылығының әлеуметтік салаларын дамыта білсек, еліміздің экономикасын биік деңгейге көтере отырып, әлемдік бәсекелестікке төтеп беруге болады. Ол өз кезегінде елдің даму үрдісінде оң нәтиже беретіні белгілі. Ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістері қазіргі таңда ұлттық

бәсекеге қабілеттілікті арттыру бағытында еліміздің сыртқы экономикалық саясатында негізгі басымдықтарға, мемлекеттік реттеудегі сыртқы бағдарға айналып отыр. Индустриалды-инновациялық даму үрдісіндегі Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігінің отандық технологияларға негізделуі елдің жаһандық бәсекеге кіріктірілуінің бірден-бір жолы ретінде қарастырылуда. Осыған орай зерттеу жұмысының негізгі бағытын экономиканың сапалы өсуі елдің үдемелі индустриялық-инновациялық дамуына ықпал ететін физикалық инфрақұрылымды жаңғырту, адами ресурстарды дамыту және институционалдық базаны нығайту тұрғысынан қарастыру әлеуметтік-экономикалық даму үрдісіндегі Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін анықтауға негіз болады [10].

Зерттеудің негізгі бағыты ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістері мысалында тұлғаға-бағдарланған білім беру тәсілдері арқылы географияны оқыту үлгісін ұсыну. Осыған орай Қазақстан географиясын экономикалық тұрғыдан зерделеу барысында біз тұлғаға-бағдарланған білім беруді жоба жұмыстары арқылы оқыту үлгісі білім алушылардың оқу нәтижелерін көреміз.

Ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістері оқу материалдарын игеру жоба жұмыстары арқылы арнайы тапсырмаларды орындауда жүзеге асырылады. Жоба жұмыстары арқылы оқытудың мәні географиялық білімді басқа оқу пәндерінен берілетін біліммен кіріктіре отырып, практикалық бағыттағы тапсырмаларды орындаудағы мұғалімнің оқу жобалау жұмыстарын ұйымдастыруы, сәйкесінше білім алушылардың танымдық іс-әрекетін арттыру болып табылады. Географиялық білім беру мазмұнындағы экономикалық оқу материалдарын оқытуда жоба жұмыстарын орындату білім алушылардың ізденісін, шығармашылық біліктері мен дағдыларын қалыптастыруда маңызы зор. Сондықтан география пәні бойынша заманауи сабақ үлгілерінде жоба жұмыстары арқылы оқу тапсырмаларын орындау білім алушылардың практикалық оқу іс-әрекеттерін арттырады. Ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістерін жоба жұмыстары арқылы оқыту білім алушылардың алған білімдерінің практикалық маңыздылығын түсінуіне жағдай жасай отырып:

- білім алушылардың жоба жұмыстары арқылы оқу іс-әрекеттерін еркін таңдауына;

- жобалау танымдық оқу іс-әрекеттері арқылы басқа пәндермен байланысты ажырата білуге;

- жобалау оқу іс-әрекеттері арқылы тапсырма орындауда жан-жақты білімнің қажеттілігін түсінуге мүмкіндік туады, ол өз кезегінде экономикалық тұрғыда білім беру бағытын күшейтеді [11].

Жобалау оқу іс-әрекеттері практикадағы маңызды өзгерісті білдіреді, мұғалім жоба жұмыстарын жүргізудегі маңызды компоненттерді ескере отырып, оқу үдерісінде ұйымдастыруда алдын ала жоспарлау алуы қажет. Жоба жұмыстары қазіргі кезде жалпы білім беру деңгейі мен кәсіби дайындықта кеңінен қолданылады. Сонымен қатар, жоба жұмыстарын ұйымдастыру арқылы әртүрлі контексте «білім алушы-мұғалім», «білім

алушы-білім алушы» арасындағы кері байланысқа қол жеткізуге мүмкіндік беріледі, бұл өз кезегінде оқу үдерісіне байланысты кейбір шектеулерді жояды. Жоба жұмыстарының негізгі артықшылықтарының бірі – білім алушының өзіндік ізденісіне үлкен мүмкіндік береді [12].

Білім алушылардың ауыл шаруашылығының экономикалық даму үрдістері оқу материалдарын игеруін анықтау мақсатында алдымен:

а) білім алушылардың жалпы экономикалық білімі мен біліктері қандай дәрежеде екендігі;

ә) жалпы білім беретін мектептерде география пәнін оқыту барысында экономикалық географиядан, оның ішінде ауыл шаруашылығы оқу материалдары мазмұнының қалай берілетіндігі;

б) білім алушылардың экономикалық біліктерін қалыптастыруда пәнаралық байланыстардың ескерілу деңгейі анықталды.

Осы мақсатпен Алматы облысы Қарасай ауданы Кемертоған орта мектебінде 9-11 сыныптарда практикалық жұмыстар жүргізілді. Онда сабақтың жүргізілу барысына бақылау жасау, мұғалімдердің іс-әрекетін талдау, оқыту нәтижелерін тексеру, мұғалімдер мен білім алушылар арасында әңгіме жүргізу тәрізді зерттеу әдістері қолданылды.

Практика барысында білім алушылардың қазіргі кездегі елдің экономикалық даму бағыттарына деген көзқарастарын анықтау мақсатымен әңгіме-кеңес жүргізілді.

Оқушыларға:

«Сенің көзқарасың бойынша бүгінгі таңда Қазақстан Республикасы үшін экономикалық дамуда қандай мәселелер маңызды болып отыр?», «Қалай ойлайсың елдің экономикалық дамуында ауыл шаруашылығының рөлі басым ба?», «Экономикалық мәселелер туралы толық мәліметті қандай ақпарат көздерінен аласыңдар?» - деген сұрақтар берілді. Сонымен бірге білім алушылардың оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдау қызығушылықтарын айқындау мақсатында білім алушылар үшін экономикалық оқу материалдарын игеруде оқытудың қандай әдіс-тәсілдері тиімді екендігін анықтау мақсатында қысқаша сұрақтар беріліп, оқыту технологияларының мән-мағынасы түсіндірілді, сондай-ақ әр тақырып оқу материалдарының мазмұнына қарай төменгі кестеде келтірілген оқыту технологиялары қолданылды, оның нәтижесі өңделіп қорытындыланды (2-кесте).

Кесте 2

Экономикалық оқу материалдарын игеруде білім алушылардың (9-11 сыныптар) оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдау көрсеткіштері

№ р/с	Тақырыпты оқып-үйренудегі оқыту технологиялары	9 сынып	10-11 сыныптар
1.	Географияны оқытудағы дәстүрлі педагогикалық технологиялар	19%	10%
2.	Дидактикалық бірліктерді ірілеу технологиясы	25%	20%
3.	Дамыта оқыту технологиясы	39%	36%
4.	Перспективалы алдын-алу технологиялары	47%	50%

5.	Зерттеу технологиялары	55%	60%
6.	Ақпараттық технологиялар	55%	60%
7.	Жоба жұмыстары арқылы оқыту технологиясы	55%	60%

Білім алушылардың оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдау көрсеткіштеріне талдау жасай келе, білім алушылардан не себепті зерттеу технологиясы, ақпараттық технология, жоба жұмыстары арқылы оқыту технологияларын көп таңдағандықтары анықталды. Білім алушылар зерттеу және жоба жұмыстары арқылы оқыту технологиялары тақырыпты оқып-үйренуге қызығушылықтарын арттырғандығын, өзбетінше зерттеу жұмыстарын жүргізгендіктерін айтса, ақпараттық технология бүгінгі күн талабы екендігіне баса назар аударды.

Сонымен, жоба жұмыстары арқылы оқытудың әдіс-тәсілдері географиялық білім беруде жоғары сынып білім алушыларының оқу нәтижелерінің көрсеткіші үшін тиімді екендігі анықталды.

Қорытынды

Географияны оқытуда оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері оқу пәнінің мазмұны мен құрылымы ерекше педагогикалық құрылымды құрайды. Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері «білім алушы-мұғалім» өзара оқу іс-әрекетінің нәтижесінде білім алушылардың географиялық білім мазмұнын игеруін білдіреді

Бүгінгі таңда жүргізіліп жатқан жаңа ғылыми зерттеулер әлемдік озық тәжірибелер мен отандық білім жүйесіндегі ерекшеліктерді зерделеуге, тұғырнамалық идеяларды саралауға бағыттталып отыр. Жаңа мазмұнға сай білім беруді ондағы оқытудың әдіс-тәсілдерін ұйымдастыру біздің қазіргі ізденістеріміздің бір саласы. Оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолдануда оқу үдерісін жаңа көзқарас тұрғысынан қарастыру және тұлғаны қалыптастырудың психологиялық механизмін игеру сапалы нәтижеге жетуге мүмкіндік береді.

Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін басқарудағы ең бастысы – оқытудың әдіс-тәсілдерін іріктеу болып табылады. Оқытудың әдіс-тәсілдерін барлық пәндер үшін бірдей пайдалана беруге болмайды. Әр пәннің ерекшелігін, онда берілген оқу материалдарын ескере отырып беру оның нәтижесін береді. Осындай зерттеу мәселелеріне қатысты талдау «Экономикалық география» және «Геоэкономика» бөлімдерін жоба жұмыстары арқылы оқытуда географиялық білім сапасын арттыруға негіз болады.

«Зерттеуді Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті қаржыландырып жатыр (2022 ж. 11 ақпан № 5 шарт)».

ӘДЕБИЕТ

[1] Еркінбаева Л.Қ. Шаруа (ауыл шаруашылық) қожалығының қызметін құқықтық реттеу құралы. - Алматы, 2019. - 9-14 б.

[2] Кажмуратова А. Причины и следствие аграрного кризиса в Казахстане //Евразийское сообщество. - 2017. - № 3. - 119-121 бб.

[3] Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2012 жылғы 14 желтоқсан «Қазақстан – 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. URL: <http://www.economika.astana.kz> [Қаралған күні: 26.03.2022].

[4] Ауыл шаруашылығында әрбір қадам маңызды. «Tenge monitor» Республикалық экономикалық апталық газеті. URL: <http://economics.kazgazeta.kz>. [Қаралған күні: 21.03.2022].

[5] Азық – түлік өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету. URL: <https://infourok.ru> [Қаралған күні: 21.03.2022].

[6] Ауыл шаруашылық өндірісін ұйымдастырудың алғашқы нысандары және Қазақстандағы ерекшеліктері. //С. Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті Хабаршысы. Тарих сериясы. - 2019. - № 2(10). - 72-76 б.

[7] Горохов С.А. Общая экономическая, социальная и политическая география: Учебное пособие. – М: ЮНИТИ, 2018. – 192с.

[8] Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «География» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. ҚР БҒМ №668 Бұйрығы, 23.11.2016. URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014605>. [Қаралған күні: 21.03.2022].

[9] Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарына арналған «География» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. ҚР БҒМ №352 Бұйрығы, 27.07.2017. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700015605/history> [Қаралған күні: 21.03.2022].

[10] Еспергенов Ж.К. Агробизнес- ауыл экономикасының негізі //Жаршы N10 2018. 49-59б. URL:<https://kzref.org/ekonomikasi-damifan-elder-tejiribesi-agrarli-ondiriste-jandand.html> [Қаралған күні: 21.03.2022].

[11] Vilmante Kumpikaite, Ramune Čiarniene. New training technologies and their use in training and development activities: Survey evidence from Lithuania //Journal of Business Economics and Management. – 2008. - 9(2). – P. 155-159. - Access mode: URL: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB> [Date of access: 21.03.2022].

[12] Петрова Е. Ю. Современные технологии в обучении географии: Учебное пособие для студентов педагогических университетов. – Томск: Изд-во ТГПУ, 2018.– 124 с. URL: <https://libraryksu.kg/public/assets/upload/books/> [Дата обращения: 21.03.2022].

REFERENCES

[1] Erkinbaeva L.Q. Şarua (auyl şaruşaşylyq) qojalyğynuñ qyzmetin qūqyqtuq retteu qūraly (A tool for legal regulation of peasant (agricultural) activities). - Almaty, 2019. - 9-14 b. [in Kaz.]

[2] Kajmuratova A. Prichiny i sledstvie agrarnogo krizisa v Kazahstane (Causes and consequences of the agrarian crisis in Kazakhstan)// Evraziiskoe soobestvo. - 2017. - № 3. - P. 119-121. [in Rus.]

[3] Qazaqstan Respúblikasynyñ Prezıdenti N.Á. Nazarbaevtyñ Qazaqstan halqyna Joldaýy, 2012 jylғы 14 jeltoqsan «Qazaqstan – 2050» strategiasy qalyptasqan memlekettiñ jaña saiası baғыty baғыty (Strategy "Kazakhstan - 2050" is a new political direction of the established state). URL: <http://www.economika.astana.kz> [Karalğan küni: 26.03.2022] [in Kaz.]

[4] Auyl şaruşaşylyğynda әrbir qadam maңызdy (Every step is important in agriculture). «Tenge monitor» Respublikalyq ekonomikalyq aptalyq gazetі. URL: <http://economics.kazgazeta.kz> [Karalğan küni: 21.03.2022]. [in Kaz.]

[5] Aзық – түлік өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету (Ensuring food safety). URL: <https://infourok.ru> [Karalğan küni: 21.03.2022]. [in Kaz.]

[6] Auyl şaruşaşylyq öndіricin üiymdactypudyñ alғашqy nycandapy және Qazaqstandaғы ерекшеліктеpi (Primary forms of organization of agricultural production and features in Kazakhstan). С. Bәiішев атындағы Ақтөбе unіversitetі Habаршысы. Тарих сериясы. - 2019. - № 2(10). - 72-76 б. [in Kaz.]

[7] Gorohov S.A. Obşaia ekonomicheskaia, sosiálnaia i politicheskaia geografia (General economic, social and political geography): Uchebnoe posobie. – M: ÍuNITÍ, 2018. – 192 s. [in Rus.]

[8] Negizgi orta bilim berý deńgeiiniń 7-9-synyptaryna arnalǵan «Geografıa» páninen jańartylǵan mazmundaǵy úlgilik oqý baǵdarlamasy. (Model curriculum with updated content on the subject "Geography" for grades 7-9 of basic secondary education). QR BǴM №668 Buiryǵy, 23.11.2016j. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014605>. [Qaralǵan kúni: 21.03.2022]. [in Kaz.]

[9] Jalpy orta bilim berý deńgeiiniń jaratylystaný-matematikalyq baǵyttaǵy 10-11-synyptaryna arnalǵan «Geografıa» oqý páninen jańartylǵan mazmundaǵy úlgilik oqý baǵdarlamasy. (Standard curriculum with updated content on the subject "Geography" for grades 10-11 of general secondary education in the field of natural sciences and mathematics). QR BǴM №352 Buiryǵy, 27.07.2017j. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700015605/history> [Qaralǵan kúni: 21.03.2022]. [in Kaz.]

[10] Espergenov J.K. Agrobıznes- aýyl ekonomikasynyń negizi (Agribusiness is the basis of the rural economy) //Jarshy N10 2018. 49-59b. URL: <https://kzref.org/ekonomikasi-damifan-elder-tejiribesi-agrarli-ondiriste-jandand.html> [Qaralǵan kúni: 21.03.2022]. [in Kaz.]

[11] Vilmante Kumpikaite, Ramune Čiarniene. New training technologies and their use in training and development activities: Survey evidence from Lithuania //Journal of Business Economics and Management. – 2008. - 9(2). – P. 155-159. - Access mode: URL: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB> [Date of access: 21.03.2022].

[12] Petrova E. Iý. Sovremennye tehnologii v obýchenii geografii (Modern technologies in teaching geography): Ýchebnoe posobie dlia stýdentov pedagogicheskikh ýniversitetov. – Tomsk: Izd-vo TGPÝ, 2018.– 124 s. URL: <https://libraryksu.kg/public/assets/upload/books/> [Data obrashcheniya: 21.03.2022]. [in Rus.]

МОДЕЛЬ ОБУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ ЧЕРЕЗ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ (НА ПРИМЕРЕ ПРОЦЕССА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА)

*Хорғасбай Е.Т.¹, Карбаева Ш.Ш.².

*¹докторант, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: enlik1@mail.ru

²к.п.н., и.о. профессора, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: karbaevash@mail.ru

Аннотация. Деятельность учителя в учебной или учебной деятельности рассматривается как важнейший составляющий фактор учебного процесса. Ведь от качества обучения зависят образовательные результаты, которые отражаются на учебных достижениях обучающихся. А качество обучения-результат творческого потенциала учителя, формирующегося в учебной и профессиональной деятельности.

Современное общество не требует от системы образования овладения обучающимися набором знаний, полученных по различным предметам, и умения применять его в определенных ситуациях. Общество нуждается в целеустремленной личности, способной к быстрым изменениям, решению сложных проблем в неопределенной ситуации, к саморазвитию, самообразованию и профессиональному самоопределению.

Чтобы ответить на такой общественный запрос, преподаватель прекрасно понимает, что свою профессиональную деятельность необходимо совершенствовать различными инновационными методами и приемами обучения. Педагогическая наука постоянно развивается в направлении поиска эффективных и системных методов обучения, основной

задачей которых является выявление методов и приемов, влияющих на повышение качества обучения. Как и в общей педагогике, в методике преподавания географии известно, что методы обучения - это способы единства и гармонии деятельностных отношений преподавателя и обучающегося, осуществляемые в определенном порядке, направленные на достижение цели образования. Учитывая это, рассмотрение учебного процесса с новой точки зрения в применении инновационных методов и приемов обучения и овладение психологическим механизмом формирования личности позволяет достичь качественного результата. В статье обсуждаются вопросы выбора методов обучения и разработки алгоритма учебной деятельности при разработке модели обучения тенденциям экономического развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: модернизация образования, качество обучения, личностно-ориентированные педагогические методы, развитие личности, учебная деятельность, учебные достижения, образовательные результаты, творческий потенциал, технология проектирования, формирование личности, сельское хозяйство, тенденции экономического развития, модель обучения.

MODEL OF TEACHING GEOGRAPHY THROUGH PERSONALITY-ORIENTED APPROACHES TO EDUCATION (ON THE EXAMPLE OF TRENDS IN ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURE)

*Khorgasbay Y.T.¹., Karbayeva Sh.Sh.²

¹doctoral student, Abay Kazakh National Pedagogical University Abai
Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: enlik1@mail.ru

²c.p.s. acting professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: karbaevash@mail.ru

Abstract. The activity of a teacher in teaching or learning activities is considered as an important component of the educational process. After all, the quality of training directly depends on the educational results reflected in the educational achievements of students. And the quality of teaching is the result of the creative potential of the teacher, which is formed and developed in educational and professional activities.

Modern society does not require the education system to master the set of knowledge obtained by students in various disciplines and be able to apply it in certain situations. Society needs a person who is ready for rapid change, purposefully focused on self-development, self-education and professional self-determination, able to solve complex problems in an uncertain situation.

In order to respond to such public demand, the teacher clearly understands that it is necessary to improve their professional activity through various innovative teaching methods. Pedagogical science is constantly developing in the direction of finding effective and systematic methods of teaching, the main task of which is to identify methods and approaches that contribute to improving the quality of teaching. It is well known that in the methodology of teaching the subject of geography, as given in general pedagogy, teaching methods are methods of unity and harmony of activity relations between the teacher and the student, carried out in a certain order, aimed at achieving the goal of Education. Taking this into account, the use of innovative teaching methods allows us to consider the educational process from a new perspective and master the psychological mechanism of personality formation to achieve high-quality results. The article discusses the problems of choosing teaching methods and developing an algorithm of educational activities in developing a model of teaching trends in the economic development of Agriculture.

Keywords: modernization of education, quality of training, personality-oriented pedagogical methods and techniques, personal development, educational activities, educational achievements, educational results, creative potential, design technology, personality formation, agriculture, trends in economic development, model of training.

Статья поступила 30.03.2022